Kommittémotion S

SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2841

av Aylin Nouri m.fl. (S)

En digital politik som bygger jämlikhet och tillväxt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en viktig ambition i digitaliseringspolitiken är att Sverige ska vara bäst i världen på att utveckla digitaliseringens möjligheter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bejaka teknikutveckling som bidrar till att öka hållbarheten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en socialt ansvarsfull digitalisering kräver både satsningar på digital infrastruktur och kompetens, liksom tydliga regler kring datalagring, användning och integritetsskydd, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att staten ser till att undanröja hinder för utveckling och implementering av AI-lösningar till följd av kompetensbrist, resursbrist samt oklarheter i tolkningar av EU-direktiv och lagar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att genomföra digitaliseringsutredningens förslag om att statliga myndigheter, kommuner och regioner ska vara skyldiga att skicka myndighetspost till enskilda som har en digital brevlåda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen behöver fortsätta att beakta stöd för utbyggnad av bredband i områden där marknadskrafterna inte räcker till, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den nationella bredbandsstrategin behöver uppdateras och anpassas till det förändrade säkerhetsläget och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kompetensbristen inom bl.a. systemutveckling, artificiell intelligens, it-säkerhet och användbarhetsdesign måste åtgärdas och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbyggnaden av 5G och utvecklingen av 6G och 7G måste vara en högt prioriterad fråga och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Myndigheten för digital förvaltning bör främja offentliga aktörers förmåga att dela och nyttiggöra data och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur tillgången till data kan öka då det är avgörande för teknikutvecklingen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdateringen av AI-strategin måste innehålla perspektiven klass och rättvisa och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till utbildning i AI för medborgare samt möjligheten till omställning när arbetsuppgifter förändras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över tillgången till digitala betaltjänster för att garantera att inte grupper exkluderas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen måste följa utvecklingen och vidta åtgärder för att en miniminivå ska finnas för kontanters användningsmöjligheter, av likvärdighetsskäl men också ur krisberedskapsskäl, och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en genomgripande översyn av sekretesslagstiftningen som gör det möjligt att komma

till rätta med arbetslivskriminalitet, fusk med bidragssystem och annan brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av en offensiv politik mot cyberattacker och dataintrång och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sociala medier-plattformars ansvar för användarkännedom och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur fungerande åldersgränser på sociala medier-plattformar kan införas och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tydligare krav på algoritmer riktade till minderåriga och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stadsnätens stora betydelse för medborgare, företag och samhället i stort och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillgång till posttjänster ska finnas i hela landet, såväl stad som landsbygd, samt att postväsendet i sin helhet inte bör få överlåtas till marknaden och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda myndigheter ska ges ett tydligt uppdrag att vägleda näringsliv, organisationer och myndigheter i tillämpningen av regelverk för ny teknik och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att tillsynsmyndigheter med ansvar för digitala regelverk har kompetens och förutsättningar att utbyta information med varandra för att möjliggöra en effektiv och samordnad tillsyn och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att yrkeshögskola och arbetsmarknadsutbildningar i hela landet ska omfatta digital kompetens och AI-kompetens och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska verka för att användningen av digitalisering och AI ökar i offentlig sektor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda och införa en ordning som ger staten möjlighet att, på nationella eller regionala grunder, motsätta sig eller stoppa etableringen av datacenter där väsentliga samhällsintressen talar för detta, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa regelverket för etablering av datacenter så att betydligt högre krav ställs på påverkan på den fysiska närmiljön, inklusive ljud, ljus, vattenresurser och annan lokal miljöpåverkan, innan bygglov eller motsvarande tillstånd kan beviljas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen för att motverka oskäligt långa och exklusiva avtal inom datacentersektorn samt säkerställa att sådana avtal kan omprövas eller i vissa fall brytas när de hämmar konkurrens, omställning, kapacitetsutnyttjande eller marknadens långsiktiga utveckling, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja en mångfald av aktörer inom datacentersektorn, såväl bland ägare och operatörer av datacenter som bland verksamheter som hyr kapacitet eller etablerar sig i dessa anläggningar, och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur datacenter som etableras i områden där vattenresurserna är begränsade, eller riskerar att bli begränsade under delar av året, ska bära de fulla kostnaderna för sin påverkan på lokala vattenresurser och vatteninfrastruktur, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en sammanhållen nationell datacenterstrategi som tydliggör datacentersektorns samhällsansvar, lokala förankring och ömsesidiga åtaganden mellan det offentliga och branschen inom ramen för ett nytt socialt kontrakt och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att en del av den beräkningskapacitet som finns i datacenter etablerade i Sverige kan reserveras för svenska samhällsviktiga behov, forskning och strategiska nationella intressen vid fredstida kriser eller höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda krav på att större datacenter ska bidra med egen elproduktion eller motsvarande investeringar som stärker energisystemets kapacitet och robusthet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statliga myndigheter vid upphandling av AI-, moln- och it-tjänster ska vara skyldiga att aktivt överväga relevanta europeiska alternativ innan avtal ingås, i syfte att minska onödiga strategiska beroenden av enskilda utomeuropeiska leverantörer, och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka utvecklingen av svenska stora språkmodeller och annan avancerad AI av strategisk betydelse för svensk konkurrenskraft, forskning och digital suveränitet och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bejaka bred tillgång till avancerade AI-verktyg inom högre utbildning, folkbildning och annan eftergymnasial utbildning så att tillgången till modern AI inte i första hand avgörs av individens betalningsförmåga, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge berörd myndighet i uppdrag att löpande granska AI-tjänster som erbjuds på den svenska marknaden ur ett konsument-, integritets- och säkerhetsperspektiv och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda en gemensam nationell struktur för utveckling, upphandling och tillhandahållande av AI-tjänster till kommuner och regioner, i syfte att stärka offentlig sektors produktivitet, minska dubbelarbete och säkerställa likvärdig tillgång till avancerade digitala verktyg i hela landet, och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram ett tydligt regelverk för ansvarsfördelning vid brott, skador och andra rättsstridiga handlingar som utförs med eller genom avancerade AI-system, så att rättsligt ansvar alltid kan utkrävas av en identifierbar fysisk eller juridisk person, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska inta en mer aktiv och ledande roll i Europeiska unionens arbete med AI-politik, digital infrastruktur och teknologisk suveränitet samt verka för att relevanta europeiska initiativ fortlöpande beaktas i utvecklingen av svensk moln- och AI-politik, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Motionen har vissa begränsningar mot bakgrund av det rådande politiska läget med en övergångsregering och en övergångsbudget.

1 Digitalisering och artificiell intelligens

Digitaliseringen är en kraft som påverkar samhällets alla delar. Denna teknikrevolution är på många sätt oöverträffad i både hastighet och omfattning. I kombination med den artificiella intelligensens snabba utveckling står vi inför djupgående sociala, ekonomiska och kulturella förändringar. Möjligheterna är enorma, men likaså de risker som måste hanteras. När arbetsliv och näringsliv snabbt omvandlas ställs krav på en politik som stärker jämlikhet och sammanhållning. Offentliga investeringar i såväl digital infrastruktur som utbildning blir därför nödvändiga.

Digitaliseringen skapar betydande möjligheter till effektivare verksamheter – från distansarbete till övervakning och inspektioner med hjälp av drönare. Artificiell intelligens öppnar för helt nya former av analys, planering och styrning. En bred användning av digitalisering och AI har potential att driva tillväxt, produktivitet och utveckling i samhällets alla sektorer.

Samtidigt medför AI risker som måste hanteras – inte minst frågor om jämlik tillgång, fördelning samt skydd av demokratiska och mänskliga värden. För att säkerställa en socialt ansvarsfull digitalisering krävs satsningar på både infrastruktur och kompetens, liksom tydliga regler för datalagring, dataanvändning och integritetsskydd. Offentlig sektor behöver också stärka sin kompetens för att kunna leda utvecklingen och bygga säkra system som inger förtroende.

Genom att automatisera och förbättra beslutsprocesser kan offentlig förvaltning erbjuda snabbare och mer tillförlitliga tjänster till medborgarna, samtidigt som administrativa kostnader minskar. För AI och digital infrastruktur är det avgörande att säkerställa tillräcklig datalagring och beräkningskraft för att stödja applikationer, samt att systemen är skalbara och möjliggör effektiv kommunikation mellan olika delar.

Den demografiska utvecklingen innebär ökade krav på offentlig verksamhet samtidigt som resurserna är begränsade. Här kan digitalisering och AI bidra till både högre effektivitet och bättre kvalitet. Digitaliseringen kan dessutom leda till stora miljövinster – i linje med devisen att ”den mest tidsbesparande och miljövänliga resan är den som inte behöver göras alls”.

I en alltmer digitaliserad värld blir det nödvändigt att människor över hela landet kan vara uppkopplade, att de får tillgång till de färdigheter som krävs och att de känner trygghet i teknikutvecklingen. Pandemin visade med stor tydlighet digitaliseringens potential: arbete hemifrån för dem som hade den möjligheten, digitala möten som ersatte resor och undervisning som kunde bedrivas på distans. Tekniken kan även användas för att transportera varor till glesbefolkade områden samt för kontroller och besiktningar på svårtillgängliga platser. Vi socialdemokrater välkomnar därför en teknikutveckling som gör vardagen enklare, stärker vår samlade produktionsförmåga, skapar jobb och bidrar till en hållbar omställning.

Men den digitala utvecklingen innebär också allvarliga risker. I en tid där enorma mängder data genereras krävs tydliga ramar och regler för att säkerställa att endast behöriga har tillgång till informationen och att det finns en reglerad ordning för hur den får användas. Arbetet med ökad säkerhet och skydd mot intrång måste vara en central del i alla verksamheter.

Digitaliseringens framsteg kan stärka både upplysning och demokrati, men de kan också användas för att underminera det demokratiska systemet och kränka mänskliga rättigheter. Det är därför av största vikt att kritisk infrastruktur för Sveriges säkerhet aldrig säljs ut eller hamnar under kontroll av aktörer utan samhällsansvar. Mycket av det som digitaliseringen möjliggör omfattas av denna kritiska infrastruktur. Samhället måste därför säkerställa demokratisk kontroll över det som är nationellt avgörande.

1.1 Mål för digitaliseringspolitiken

Socialdemokraternas ambition för digitaliseringspolitiken är att Sverige ska vara världsledande i att använda digitaliseringens möjligheter. Det förutsätter fullgod

konnektivitet, med bredband i världsklass och tillgång för alla hushåll och företag till elektroniska samhällstjänster och service. Delning av data måste möjliggöras och underlättas, men alltid med respekt för den personliga integriteten. Varje individ ska ha rätt till sin egna data på personnivå.

Elektronisk kommunikation ska vara effektiv, säker och robust, och tillgodose användarnas behov. Staten har ett särskilt ansvar på områden där marknaden inte på egen hand kan tillgodose allmänna intressen.

Socialdemokraternas mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen - är en enklare vardag för medborgarna, en öppnare förvaltning som främjar innovation och delaktighet, samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten. Dessa mål konkretiserar det förvaltningspolitiska målet om en innovativ och samverkande statsförvaltning som är rättssäker och effektiv, med hög kvalitet, service och tillgänglighet. På så sätt bidrar digitaliseringen både till Sveriges utveckling och till ett mer effektivt EU-arbete.

Ökad digitalisering med hjälp av AI och språkmodeller kan innebära kortare svarstider och bättre service. Därför är det oroväckande att flera AI-projekt inom myndigheter har rapporterat hinder för utveckling och implementering på grund av kompetensbrist, resursbrist och otydligheter i tolkningar av EU-direktiv och lagar. Här krävs en mer aktiv regering som undanröjer dessa hinder och möjliggör innovation.

Digitaliseringsutredningens förslag om att statliga myndigheter, kommuner och regioner ska vara skyldiga att skicka myndighetspost till enskilda med digital brevlåda bör genomföras. En ökad användning av digital post kan ge stora besparingar samtidigt som servicen till medborgarna förbättras.

Myndigheten Digg har konstaterat att det finns en besparingspotential på upp till 140 miljarder kronor om den offentliga sektorn ökar sin andel digitaliserad verksamhet. För att ta vara på denna potential krävs tydligare nationell styrning och gemensamma mål om ökad nytta för medborgarna vid omvandling av samhällstjänster till digitala tjänster. Ett första steg bör vara att reformera den digitala infrastrukturen i vården och skapa en enhetlig och gemensam lösning, istället för att 21 regioner utvecklar och underhåller

egna system som inte är kompatibla med varandra. Därutöver gör statlig och kommunal sektor varje år offentliga upphandlingar till ett värde på över 900 miljarder kronor. Varje procentenhet mer effektiv upphandling till följd av skarp AI-användning - skulle ge värdefulla miljarder tillbaka till både verksamheter och skattebetalare.

2 Bredband i världsklass

Sverige har i ett internationellt perspektiv en mycket väl utbyggd bredbandsinfrastruktur. Under socialdemokratiska regeringar har uppkoppling och bredband fått ett tydligt fokus. Den socialdemokratiska regeringen tillförde bland annat 3 miljarder kronor till Post- och telestyrelsens arbete med bredbandsutbyggnad från 2023, med särskilt fokus på områden med låg utbyggnadsgrad. I detta sammanhang bör även beslutet om undantag från lokaliseringsprincipen lyftas fram. Beslutet innebär att hel- eller delägda kommunala bolag samt kommunala stiftelser och föreningar kan bygga ut ett eget eller delägt bredbandsnät även utanför den egna kommunens område, under förutsättning att det sker inom geografisk närhet och syftar till att uppnå en ändamålsenlig bredbandsinfrastruktur.

Staten måste ta ett större ansvar för bredbandsutbyggnaden, särskilt i områden där marknadskrafterna inte förmår leverera. Stöd för bredbandsutbyggnad behöver därför finnas kvar och utvecklas. Den nationella bredbandsstrategin måste uppdateras och anpassas till dagens förutsättningar. Robusthet, redundans, tillförlitlighet och tillgänglighet ska vara garanterade i hela landet.

Personer med funktionsnedsättning ska ha tillgång till viktiga kommunikationstjänster på likvärdiga villkor och i samma utsträckning som andra. Post- och telestyrelsens arbete för att stötta äldre och personal inom exempelvis videosamtal, fjärrstyrningstjänster samt e-handel av mat och medicin är viktigt och måste utvecklas. Alla former av digitalt utanförskap måste motverkas, och den digitala klyftan mellan generationer ska slutas.

3 Industrins och verksamheters behov

Sverige placerar sig högt inom flera av digitaliseringens huvudområden. Sverige har i jämförelse med andra av Europeiska unionens medlemsstater en hög andel it-specialister i arbetskraften, men efterfrågan på kvalificerad arbetskraft är fortsatt större än tillgången och det är en skev fördelning mellan könen. Kompetensbristen inom bl.a. systemutveckling, artificiell intelligens (AI), it-säkerhet och användbarhetsdesign måste åtgärdas – för dessa områden är inte bara centrala för näringslivets utveckling utan även för den offentliga sektorns digitala omställning.

Att under alla typer av processer smidigt, pedagogiskt och på ett resurseffektivt sätt kunna utvärdera och i realtid få vetskap om produktionsresultat, resursförbrukning och klimatbelastning ger oanade möjligheter för bättre resultat och styrning. Kraftfull AI, utbyggd 5G och digitalisering i stort kommer spela en stor roll för Sveriges utvecklingsmöjligheter.

Utbyggnaden av 5G, utvecklingen av 6G och så småningom 7G, måste vara en mycket högt prioriterad fråga om Sverige ska behålla sin plats som en ledande nation inom it och digitalisering. I detta sammanhang har staten ett särskilt ansvar för att leda säkerhetsarbetet. Utan robusta och fungerande nät stannar den digitala utvecklingen upp. För att AI, hälso- och sjukvårdstjänster och andra centrala delar av det moderna digitala samhället ska fungera krävs därför att den digitala infrastrukturen är både tillförlitlig och säker.

På industrisidan finns programmet Avancerad och innovativ digitalisering, som finansieras av både företag och staten och hålls ihop av Vinnova. Tyvärr valde regeringen att minska anslagen till Vinnova. Sverige behöver satsa på teknikutveckling i alla samhällssektorer. Genom framtidsinriktade digitaliseringssatsningar vill vi underlätta för små, medelstora och stora företag att hitta nya affärsmodeller.

4 Innovation

Sverige har genom en stark ställning inom innovation och hållbarhet, tillsammans med ett utbyggt socialt skyddsnät, skapat förutsättningar för fortsatt snabb teknikutveckling. Men vår position måste ständigt försvaras och återvinnas för att Sverige även framgent ska ha förmåga att producera världsledande företag och innovationer, samt för att öka digitaliseringsförmågan i hela samhället. Forskning och kompetensutveckling på alla nivåer är avgörande, inte minst forskningsresurser inom teknik och innovation. Behovet av kompetens inom STEM-ämnena (Science, Technology, Engineering, Mathematics) kommer att växa, och detta måste staten tillsammans med utbildningsanordnare svara upp mot. Regeringen har, som nämnts ovan, tidigare skurit ned på finansieringen till Vinnova – något som redan har skadat svensk innovationskraft.

Kompetensutveckling sker på flera nivåer och i olika branschsammanhang. En central framtidsfråga blir hur vi med teknik och AI kan förbättra både yrkesutbildningar och vidareutbildningar, men också olika former av ”medborgarutbildningar”, exempelvis hur människor ska agera vid höjd beredskap eller hantera bränder i vardagen.

Vi måste också fråga oss om spelbaserad inlärning i större utsträckning kan användas som pedagogiskt verktyg. Spel kan bidra till kompetenshöjning på många områden i samhället och har en unik förmåga att väcka engagemang, driva motivation och fånga uppmärksamhet.

AI-kompetens och gedigna kunskaper i källkritik är dessutom viktiga moment i grund- och gymnasieskolan. AI behöver integreras i undervisningen så att både elever och lärare kan tillägna sig och använda denna teknik.

5 Digitalisering och jämställdhet

Om digitalisering har rätt utgångspunkter och används på rätt sätt kan den bli ett viktigt verktyg för ökad jämställdhet. I dag är digitaliseringen inte jämställd. Den drivs i hög grad av män, och i världens minst utvecklade länder är alltför få kvinnor uppkopplade – något vi bör adressera inom ramen för biståndspolitiken. Med ökad digitalisering ökar

kvinnors möjligheter, men också riskerna. Flickor och kvinnor, särskilt de som arbetar för ökad jämställdhet, utsätts i högre grad för hot, hat och våld online. Dessa destruktiva krafter måste motverkas för att digitaliseringen ska kunna bidra till frihet och jämlikhet.

6 Artificiell intelligens - hantera hot och ta tillvara möjligheter

Artificiell intelligens har använts i decennier i olika omfattning, men på de senaste åren har utvecklingen gått snabbt och AI används i dag inom en rad olika områden. AI måste användas och styras mot mänsklig nytta. De demokratiska processerna i AI-utvecklingen måste stärkas, och jämställdhet och inkludering främjas. Hot måste adresseras och hanteras.

En passiv inställning från politiken gör att politiken inte hinner med. Och det är uppenbart att den svenska politiken just nu inte klarar att hantera den snabba tekniska utvecklingen. Den snabba utvecklingen gör en ny verklighet som politiken måste klara av att förhålla sig till. Särskilt när utvecklingen, förutom att gå fort, också präglas av stor osäkerhet, understryker det vikten av ett politiskt ledarskap som förmår att ligga före och navigera en snabbrörlig och osäker utveckling. Ett tydligt ledarskap är därutöver helt nödvändigt för att Sverige ska bli ett land som tar del av AI:s alla positiva sidor.

Vikten av en proaktiv politik illustrerades väl genom den svenska AI-kommissionens beslut att i slutet av november 2024 tidigarelägga redovisningen av sitt uppdrag till regeringen med ett halvår.

AI-kommissionen konstaterade i sin rapport att en av de största utmaningarna för Sverige är det politiska ledarskapet. Och att bristen på politiskt ledarskap gör att vi som land hamnar efter och riskerar att förlora möjligheter för ökad tillväxt och samhällsutveckling.

Inom EU pågår ett viktigt arbete på detta område. Den rättsakt om artificiell intelligens som nu är beslutad måste genomföras och integreras. Det är avgörande att fortlöpande ta hänsyn till alla relevanta perspektiv, inte minst ur klass- och rättviseperspektiv.

Sverige får återkommande kritik från teknikbranschen för att inte ta en ledande roll i EU:s digitaliseringsarbete. Kritiken kommer inte enbart från stora företag, utan även från andra aktörer, och handlar om att Sverige alltför ofta engagerar sig för sent i avgörande frågor. Det är för sent att börja agera först när slutförhandlingarna sker i ministerrådet.

Regeringen bör också se över möjligheten att öka det statliga stödet till kommuner och regioner för att använda AI. Det gäller både tillgången till data och förmågan att använda AI i praktiken, där nyttan kan bli mycket stor.

Näringslivet har redan insett att AI kommer att vara avgörande för företags framtida konkurrenskraft – och detsamma gäller nationers konkurrenskraft. Den gröna omställningen handlar inte enbart om fossilfria produkter som bidrar till ett samhälle med netto-noll utsläpp, utan också om en digitaliserad värld där AI-drivna lösningar bidrar till utveckling och välfärd. Detta ställer krav på politiken att vara snabbfotad och flexibel, så att lagstiftningen inte blir utdaterad och därigenom riskerar att hämma konkurrenskraften, särskilt för svenska företag.

Samtidigt finns tydliga hinder för AI-användning: brist på kompetens, utmaningar i datahantering och svårigheter med regleringar. Företag beskriver att kompetensbehoven varierar stort, och att det finns betydande problem med att hantera och reglera data, inte minst i förhållande till GDPR.

Därtill innebär AI etiska utmaningar som kräver ansvarstagande. Företag och organisationer måste säkerställa att tekniken inte används på ett otillbörligt eller skadligt sätt. Flera verksamheter har därför infört egna etiska riktlinjer. Här är EU:s nya AI-lag central, genom att skapa regelverk som både skyddar den personliga integriteten och samtidigt främjar en utveckling som stärker EU:s och Sveriges konkurrenskraft. När det gäller AI och infrastruktur är det viktigt att säkerställa att den digitala infrastrukturen

har tillräcklig datalagring och beräkningskraft för att stödja AI-applikationer, samt att den är skalbar och möjliggör kommunikation mellan olika delar av systemet. Vi behöver bli bättre på att integrera digitaliseringen direkt istället för att komma efter. Ett slående exempel är byggandet av tunnlar, där det digitala nätet ofta inte installeras i samband med själva bygget utan först i efterhand. Vi ska reglera det som behöver regleras, men vi ska inte använda personlig integritet som svepskäl där inga integritetsproblem faktiskt finns.

Tjänsteutveckling är en av de största vinsterna med AI. Redan idag ser vi lysande exempel, som sjöräddningen i Göteborg där drönare används vid olyckor för att fastställa position. Under pandemin kunde mediciner levereras till avlägsna platser. Denna utveckling kan byggas ut kraftigt, exempelvis genom fler tjänster till öar och glesbygd. Det finns redan drönare som kan bära laster upp till 1 000 kilo – något som skulle vara värdefullt vid exempelvis skogsbränder för att transportera vatten. Även inom jordbruk och skogsbruk finns betydande utvecklingsmöjligheter. Möjligheterna är i praktiken obegränsade, men de förutsätter snabb och tillgänglig uppkoppling. Missar vi den, missar vi också möjligheterna till effektivare produktionsprocesser och automation.

AI öppnar även för utveckling av helt nya produkter och tjänster, men innebär samtidigt risker i form av cybersäkerhet och oro för att jobb försvinner. Därför blir omställningsmöjligheter desto viktigare. AI kan förbättra trafiksäkerheten, exempelvis genom kameror i tunnelbanan som kan rädda liv, genom att göra bilar och andra transportmedel säkrare eller genom att robotar utför farliga arbetsuppgifter. Prediktiv analys kan förutse haverier innan de inträffar, och automatiserad logistik kan spara både tid och resurser. AI-baserade spårningssystem gör det möjligt för kunder att följa varor längs hela transportkedjan, och maskininlärningsalgoritmer kan rekommendera de mest energieffektiva rutterna för fartyg genom att kombinera aktuella förhållanden med historiska data.

Vi kan också förvänta oss betydande framsteg inom maskininlärning, naturlig språkbehandling och datavisualisering, vilket gör AI ännu mer effektivt och användbart. Framsteg inom kvantberäkning kan dessutom revolutionera AI:s kapacitet att bearbeta och analysera data, och därigenom öppna för helt nya användningsområden.

I en alltmer protektionistisk värld behöver vi samtidigt värna innovation, locka investeringar till EU och Sverige och se till att utvecklingen sker här. Myndigheter som Vinnova och Tillväxtverket bör därför få bredare uppdrag att särskilt arbeta med AI-frågor, både för att främja utvecklingen och för att stötta små och medelstora företag i deras tillämpning av regelverk.

Näringslivet kommer med all sannolikhet att anpassa sig till de regelverk som råder, men skiljer de sig avsevärt, eller är uppenbart krångligare, från de i USA kommer vi att tappa viktiga investeringar. I grunden är vi positiva till frihandel, och svenska företag är de som missgynnas allra mest av en protektionistisk handelspolitik. Därför ska all lagstiftning vara flexibel men med tydliga gränsdragningar för att skydda medborgares integritet och rättigheter. Detta ställer krav på att Sveriges uppdaterade AI-strategi tar avstamp i att det ska bli fler jobb för svenskar genom AI och att våra medborgare känner sig trygga när AI används på dem eller när de använder AI.

7 AI påverkar framtidens arbetsmarknad

Det svenska samhället har länge präglats av en mycket stor förmåga till teknikförnyelse och utvecklingskraft. Detta har en viktig grund i den svenska modellen där samarbete mellan arbetsmarknadens parter berett väg för konstruktivt arbete.

AI förväntas påverka arbetsmarknaden genom ökad automatisering, särskilt inom högutbildade yrken. Även om förändringarna hittills inte har varit omfattande är det tydligt att kompetens inom AI kommer att vara avgörande på framtidens arbetsmarknad. En av de utvecklingstendenser vi redan ser tydligt - är att unga nyexaminerade verkar få svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Många arbetsuppgifter som unga tidigare fick som insteg på arbetsmarknaden, görs nu av AI.

Sverige, liksom många andra länder, står inför en åldrande befolkning och vikande nativitet. Många branscher, inte minst inom den offentliga sektorn, riskerar betydande personalbrist. För att klara denna utmaning behöver vi använda automatisering, digitalisering och AI-teknik. Detta kräver förstärkt nationell samordning kring infrastruktur, expertis och data.

AI kommer att skapa stora vinster, men dessa vinster kommer inte att fördelas rättvist – varken mellan branscher, regioner eller sociala grupper. För att säkerställa att samhällets produktivitetsökningar stärker jämlikheten i samhället krävs en aktiv politik. Sverige behöver en uppdaterad AI-strategi där perspektiven klass och rättvisa tydligt ska ingå.

För att jämnare fördela både vinsterna och de omställningskostnader som följer behövs en drivande fackföreningsrörelse samt en kraftfull nationell och socialdemokratisk politik. Vår åldrande befolkning och vikande nativitet gör att många branscher, inte minst inom den offentliga sektorn, står inför betydande personalbrist. För att möta dessa utmaningar behöver vi i högre grad använda automatisering, digitalisering och AI-teknik. Det kräver en förstärkt nationell samordning kring infrastruktur, expertis och data. Användningen av AI måste därför öka i Sverige. Möjligheterna är många – AI kan på kort tid behandla och analysera enorma datamängder och skapa vinster inom områden där det i dag krävs stora resurser för att samla in och bearbeta information, inte minst när det gäller komplexa data. AI kan till exempel bidra till att sätta sjukdomsdiagnoser tidigare och underlätta handläggning av förvaltningsbeslut. Ett tydligt exempel på hur AI redan används är språkmodeller som ChatGPT, där stora datamängder bearbetas för att besvara frågor och systemen löpande förbättras genom att rätta till fel.

Socialdemokratin har alltid varit positiv till teknikutveckling. Men strukturomvandlingar kräver att ingen lämnas efter. Möjligheter till vidareutbildning och omställning är avgörande för den enskilde, liksom ett starkt socialförsäkringsskydd. Fler behöver få utbildning i AI och de som riskerar att förlora jobbet till följd av AI-utvecklingen måste få stöd i omställningen. Ingen får hamna utanför när AI blir en allt större del av samhället.

En återkommande synpunkt från företrädare för den offentliga sektorn är att tillgången till data behöver underlättas för att landets kommuner och regioner i större utsträckning ska kunna använda AI. AI är beroende av data, men nuvarande regelverk gör det svårt för det offentliga att få tillgång till den information som behövs. Här finns ett arbete att göra, som med stor sannolikhet skulle välkomnas både av kommuner, regioner och statsförvaltning. Samtidigt behöver flera av dessa verksamheter stöd i att utveckla och

använda AI. Individens fri- och rättigheter, rätten till den egna datan och risken för dataläckage måste dock alltid stå i centrum för politiken på området.

8 Personlig integritet kräver ansvarsfull reglering av AI

En enorm mängd data genereras och lagras, därför är det viktigt att säkerställa ramar och regler som garanterar att bara behöriga personer har tillgång till data liksom att det tydliggörs vad den ska användas till. Mängden data skapar väldiga möjligheter för nya och förbättrade tjänster och produkter. Samtidigt skapar de enorma datamängderna att enskildas beteenden, intressen och hemligheter kan kartläggas och användas i destruktivt syfte – vilket leder till frågorna om integritet och säkerhet.

Det finns vidare redan nu en utveckling där AI används i övervakningssyfte i auktoritära regimer, exempelvis i Kina och Sydostasien. Vidare finns en risk att AI utvecklas till att kunna fatta beslut eller utföra uppgifter bortom mänsklig kontroll. Riskerna har också ökat till följd av att plattformarna kontrolleras av ett fåtal stora globala teknikbolag, inte minst när det gäller utvecklingen av artificiell intelligens och de algoritmer som styr vad enskilda människor nås av. Det är därför av vikt att användningen av AI regleras och att området i sin helhet inte överlämnas till marknadskrafterna.

Den personliga integriteten måste värnas och den information som myndigheter samlar in om enskilda ska skyddas. Sedan 2018 finns en omfattande reglering av personuppgiftshantering genom den europeiska dataskyddsförordningen GDPR. Samtidigt har det allmänna ett intresse av att offentliga system värnas mot brottsligt utnyttjande. Det är viktigt att det finns en balans mellan sekretess och möjligheten att bekämpa brott. En sekretessbrytande bestämmelse har därför införts för att effektivisera kampen mot organiserad brottslighet.

Det finns utmaningar med den befintliga sekretesslagstiftningen på flera områden som är svåra att lösa med avgränsade åtgärder. Vi ser därför behovet av en genomgripande översyn av sekretesslagstiftningen som gör det möjligt att komma till rätta med arbetslivskriminalitet, fusk med bidragssystem och annan brottslighet.

Polisen och andra myndigheter måste ha ögonen på de databaser som är tillgängliga via internet och som publicerar mycket omfattande personuppgifter om människor i kommersiellt syfte – allt från adress och telefonnummer till eventuella förekomster i brottsregister eller om psykisk tvångsvård förekommit. Även om utgångspunkten i den offentliga förvaltningen är offentlighetsprincipen, utgör webbplatserna allvarliga ingrepp i enskildas personliga integritet och de har visat sig vara användbara verktyg för kriminella som vill kartlägga individer. Det går inte heller att förutse vilka konsekvenser dessa öppna databaser kommer att få när de kombineras med användning av nya verktyg med artificiell intelligens.

Sverige har goda förutsättningar att vara ett ledande land inom artificiell intelligens, men utvecklingen riskerar att bromsas av otydliga regelverk, splittrad tillsyn och osäkerhet kring ansvar. En ansvarsfull AI-politik bör utgå från att säkerhet, transparens och tydligt ansvarstagande inte är hinder för innovation utan förutsättningar för långsiktig tillit och bred användning av tekniken. Regleringen bör därför skapa förutsägbara spelregler som främjar investeringar och innovation samtidigt som medborgarnas rättigheter värnas.

I takt med att AI-system blir alltmer avancerade behöver tillsynen stärkas genom ökad kompetens, bättre samordning och tydligare ansvarsfördelning mellan berörda myndigheter. Samtidigt väcker AI nya frågor om integritet, konsumentskydd och juridiskt ansvar. När avancerade system kan fatta beslut och utföra handlingar med stor självständighet måste det alltid vara möjligt att fastställa vem som bär det rättsliga ansvaret. Ingen teknik bör kunna skapa ett juridiskt vakuum där ansvar inte kan utkrävas.

Sverige bör dessutom skyndsamt ansluta sig till det internationella uppropet "A Call for Control of Frontier AI Models" och verka för en ansvarsfull utveckling av de mest avancerade AI-systemen.

8.1 De olika hoten måste hanteras

De stora digitala plattformarna med användargenererat innehåll har blivit viktiga förmedlare av det fria ordet och en del av det demokratiska samtalet, samtidigt som de

tjänar stora pengar på polariserande innehåll. Vi måste ställa krav på företagen att deras plattformar inte blir frizoner för hat, hot eller påverkansoperationer. Det är ett problem att ett fåtal aktörer dominerar infrastrukturen och de digitala plattformarna. Detta utgör en potentiell risk för styrning och självständighet. Därför är användning av öppen källkodsmjukvara av stort intresse för offentlig sektor.

I värsta fall bidrar den digitala kommunikationen till att människor får felaktiga bilder av verkligheten. Digitala plattformar har allt för ofta blivit kanaler för aktörer som förmedlat desinformation, påverkat val, spridit hat, radikaliserat och skadat det demokratiska samtalet. Riskerna har ökat till följd av att plattformarna kontrolleras av ett fåtal stora globala teknikbolag, inte minst när det gäller utvecklingen av artificiell intelligens och de algoritmer som styr vad enskilda människor nås av.

8.2 AI i kampen mot kriminalitet och yttre hot

Svenska forskare har tagit fram ett AI-verktyg, ”Dechefr”, som kan användas i kampen mot terrorism. Verktyget söker efter spår i digital kommunikation som kan avslöja ensamagerande våldsverkare. Detta är särskilt angeläget då det största terrorhotet mot Sverige bedöms komma från just individer som agerar på egen hand och som är svåra att upptäcka. Människor har inte möjlighet att analysera den omfattande mängd kommunikation som kan innehålla varningssignaler – här kan AI spela en avgörande roll.

Samtidigt underblåser politiska krafter i Sverige – inte minst trollfabriker och propagandacentraler på den extrema högerkanten – hat och splittring i syfte att försvaga vår demokrati. Det är fullständigt oacceptabelt. De stora digitala plattformarna med användargenererat innehåll har blivit centrala arenor för det demokratiska samtalet, men tjänar samtidigt stora pengar på polariserande innehåll. Företagen måste ta ansvar. Deras plattformar får aldrig bli frizoner för hat, hot eller påverkansoperationer.

Socialdemokraterna menar att en ny strategi mot hot och hat i den digitala miljön är nödvändig. Här krävs också ett starkare regelverk och ett tydligare ansvar för ägare av

digitala plattformar. Den digitala världen måste vara trygg, rättvis och bidra till både teknisk utveckling och demokratisk fördjupning.

8.3 Cyberattacker och dataintrång

Cyberattacker och dataintrång utgör ett allt allvarligare hot mot företag, myndigheter, kommuner och organisationer. Centrala delar av verksamheter kan slås ut och göras obrukbara under längre tid. För många mindre företag innebär ett intrång eller en utpressningsattack en så stor påfrestning att de tvingas i konkurs.

Sverige behöver därför en offensiv och heltäckande politik för att motverka denna snabbt växande brottslighet. Cybersäkerhet måste ges högsta prioritet. Samtidigt måste arbetet med civilt försvar och krisberedskap intensifieras, där robust digital infrastruktur är avgörande för samhällets motståndskraft. Säkerhetspolitiken måste alltid vara närvarande i hanteringen av AI- och digitaliseringsfrågor. Försvarsberedningen har tydligt konstaterat att konsekvenserna av cyberangrepp mot samhällsviktig verksamhet och kritisk infrastruktur kan vara lika allvarliga som vid ett konventionellt militärt angrepp

9 Digital suveränitet och strategisk kapacitet

Den globala AI-utvecklingen präglas i dag av ett fåtal mycket stora företag och ett begränsat antal länder med betydande tekniska resurser. För Sverige och Europa innebär detta både möjligheter och risker. Tillgång till världsledande teknik är viktig, men ensidiga beroenden kan också minska handlingsfriheten, försvåra strategiska prioriteringar och skapa sårbarheter i samhällsviktig verksamhet.

Sverige bör även bidra till att stärka EU:s förmåga att utveckla, drifta och använda avancerade AI-system, digital infrastruktur samt molntjänster inom samhällsviktiga områden. Målet bör inte vara total teknologisk isolering, utan att minska strategiska beroenden och säkerställa tillräcklig handlingsfrihet i en osäker omvärld. En långsiktigt hållbar utveckling kräver teknisk kompetens, forskning och innovationskraft, men också en medvetenhet om vilka beroenden som byggs in i samhällets digitala system. Genom att bidra aktivt till den europeiska AI-politiken och samtidigt utveckla nationell

kapacitet kan Sverige stärka sin digitala suveränitet utan att stänga sig mot omvärlden. Målet bör vara att Sverige även i framtiden kan fatta självständiga beslut om teknik som är avgörande för landets konkurrenskraft, säkerhet och beredskap. Frågan om digital suveränitet handlar om att Europa ska ha möjlighet att välja, inte vara tvunget att välja. Vi behöver särskilja mellan vad som är den bästa tillgängliga tekniken och vilken teknik som vi med säkerhet har tillgång till när vi väl behöver den. I den bästa av världar får vi bägge.

10 Elektrifiering och energiförsörjning

Sverige har som mål att nå klimatneutralitet år 2045. Till dess ska koldioxidutsläpp vara helt utfasade ur energisystemet. Detta kräver både en ökad fossilfri energiproduktion och en mer effektiv och flexibel elanvändning. Med en växande andel väderberoende och oplanerbar elproduktion i systemet blir smarta elnät och digital styrning avgörande. Ett ökat energibehov innebär att elen måste kunna levereras i rätt mängd, på rätt plats och vid rätt tidpunkt. Här kommer digitalisering och artificiell intelligens (AI) spela en central roll.

Samtidigt måste vi vara medvetna om teknikens utmaningar. Ett område som mer sällan uppmärksammas är den höga energiförbrukning som krävs för att driva AI. Redan idag står världens datacenter för större koldioxidutsläpp än flyget, och elförbrukningen kommer att behöva öka ytterligare i takt med att processorkapaciteten växer. För att nå energieffektivitet behöver vi ta tillvara på alla möjligheter, exempelvis genom att samlokalisera datahallar med fjärrvärmenät så att överskottsvärme kan användas. Framgångsrika exempel finns redan, och de behöver skalas upp och spridas.

11 Ett socialt kontrakt för datacenter

Datacenter är i dag en strategiskt viktig del av den digitala ekonomin och en förutsättning för allt från AI-utveckling och molntjänster till samhällsviktig digital infrastruktur. Samtidigt skiljer de sig från många andra etableringar genom att de ofta innebär betydande anspråk på mark, energi, vatten och annan lokal infrastruktur, samtidigt som deras påverkan på omgivningen kan bestå under mycket lång tid. För att

säkra både fortsatt innovation och en folklig acceptans för sektorns utveckling behövs därför ett nytt socialt kontrakt för datacenter.

Ett sådant kontrakt bör utgå från att datacenter inte enbart är privata investeringar utan också en del av Sveriges strategiska infrastruktur. Etableringar påverkar inte bara de företag som investerar i dem utan även lokalsamhällen, energisystem, vattenresurser och i förlängningen nationella intressen. Datacentersektorns fortsatta tillväxt måste därför förenas med höga krav på ansvarstagande, hållbar resurshushållning och hänsyn till den fysiska närmiljön.

Samtidigt behöver regelverket säkerställa att den samhällsnytta som datacenter bidrar med står i rimlig proportion till de resurser som tas i anspråk. Verksamheter som använder stora mängder energi eller vatten bör i större utsträckning bära kostnaderna för sin påverkan, samtidigt som marknaden bör präglas av konkurrens, mångfald och långsiktighet snarare än beroenden av ett fåtal dominerande aktörer. Datacenter bör också i högre grad ses som en strategisk resurs med betydelse för forskning, innovation, digital suveränitet och nationell beredskap. Sverige behöver därför en sammanhållen nationell datacenterstrategi som tydliggör de ömsesidiga rättigheter och skyldigheter som ska gälla mellan samhället och datacentersektorn. Ett sådant socialt kontrakt bör vila på principerna om ansvar, konkurrens, hållbarhet och lokal förankring, så att framtidens digitala infrastruktur kan utvecklas i samklang med såväl nationella intressen som lokalsamhällenas behov.

12 Alla ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser

Alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser. På de orter och den landsbygd där marknaden inte tillgodoser behovet av grundläggande betaltjänster måste staten vara beredd att gå in med stödjande insatser. Därtill är det också viktigt att digitala tjänster utformas så att de är tillgängliga för alla; det behöver säkerställas att också människor med funktionsvariationer kan utnyttja digitala betalmedel. Idag utfärdar banker inte bank-id till personer som inte kan underteckna

själva, och inte heller får god man, anhörig eller stödperson använda sin huvudmans e-legitimation. Kontokort kan heller inte användas om personen inte kan slå sin kod. Detta behöver ses över för att inte exkludera den grupp av människor som har svårt att använda teknologi eller som har speciella behov.

12.1 Kontantanvändning

Betalningar sker alltmer med digitala verktyg. Detta är effektivt men gör också betalningssystemet sårbart. Därför behöver möjligheter till kontantbetalningar också finnas i samhällets olika delar. Regeringen måste följa utvecklingen och vidta åtgärder för att en miniminivå ska finnas för kontanters användningsmöjligheter, av likvärdighetsskäl men också ur krisberedskapsskäl.

13 Post

Tillgång till posttjänster ska vara garanterad i hela landet – i både stad och landsbygd. Postväsendet får inte helt överlåtas till marknadskrafterna; vinstintresset kan aldrig vara styrande när det gäller grundläggande service.

Posten är också en del av vår beredskap. Pandemin visade med all tydlighet hur viktig den fysiska postgången är när digital kommunikation slås ut. I en krissituation, ytterst i krig, blir posten en del av totalförsvaret genom att säkerställa kommunikation och distribution av samhällsviktiga försändelser. Ingen annan än staten kan ta det långsiktiga ansvaret för att postutdelningen ska fungera i hela landet.

Digitaliseringsutredningens förslag om att statliga myndigheter, kommuner och regioner ska skicka myndighetspost till enskilda som har en digital brevlåda bör genomföras. På detta sätt kan stora besparingsvinster uppnås, samtidigt som den fysiska postgången fortsatt säkras i hela landet för att upprätthålla jämlikhet, beredskap och tillgänglighet.

Aylin Nouri (S)

Elias Aguirre (S)

Arwin Sohrabi (S)

Åsa Andersson (S)

Kadir Kasirga (S)

Anna-Caren Sätherberg (S)